

A II. VATIKÁNI ZSINAT TANÍTÁSA A KINYILATKOZTATÁSRÓL

Szent Pál, a népek nagy apostola írja a rómaiaknak, hogy a pogányok előtt sem lehet ismeretlen az Isten, bár nekik nem adott külön természetfölötti kinyilatkoztatást, mint az ószövetségi választott népnek. „Ami az Istenről megismerhető, az nyilvánvaló előttük, mert Isten kinyilatkoztatta nekik. Ami ugyanis benne láthatatlan: örök ereje és istensége a világ teremtése óta művei alapján értelemmel felismerhető” (Róm. 1, 19—20). Az Areopagusz előtt, az akkori világ — mondhatnók — tudományos akadémiájának bölcsei előtt mondott beszédében ugyanezt a gondolatot fejezi ki: a világot, s benne mindent, az Isten alkotta, „ő telepítette le az egy óstól származó emberi nemet az egész föld színén... azért, hogy keressék Istent, hátha rátalálnak, míg utána tapogatóznak, hiszen nincs messze egyikünkötől sem. Benne élünk, mozgunk és vagyunk...” (Apcsel. 17, 26—28).

Az apostol mindkét alkalommal félreérthetetlenül rámutat arra, hogy az Istennek nem kell valami csodás megjelenéssel, égi szózat kibocsátásával, természetfölötti erőnek kinyilvánításával bemutatkoznia az emberek előtt, mert amióta gondolkodó, értelemmel rendelkező lény, azaz ember van a világ színpadán, azóta számára a teremtett dolgokon keresztül megismerhető az alkotó Isten. Az ember azonban, aki az első, szabad választáson alapuló erkölcsi döntésével tragikusan megbukott és bűnbe esett, számtalanszor csődöt mondott a bukás után is, főleg az Isten megismerésében és befogadásában. Erre utal Szent János evangéliumának előszavában: „Kezdetben volt az Ige, ez az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige. Minden ő általa lett... Benne élet volt s ez az élet volt az emberek világossága; a világosság, mely a sötétségben világít, de a sötétség nem fogadta be” (1, 1,2—5).

Ezért az örök Isten vezette az embert természetfölötti kinyilatkoztatáson keresztül is. Jézus Krisztus nyilvános működésének elején történt. A mennyek országa, Isten uralmát hirdető prédikációja már fölhangzott Galilea városaiban, sok csodajelt is művelt, végre eljutott saját falujába, Názáretbe is. Egy szombati napon bement a zsinagógába az istentiszteletre. Mindenkinék a szeme rászzegeződött, hiszen híre eljutott ebbe az eldugott falucskába is. Jól ismerték itt Jézust, hiszen több mint 30 éven keresztül itt élt mint egyszerű földhöz ragadt ácsnak a fia, aki maga is ácsként kereste meg szűkös kenyerét. Tudták róla, hogy nem járt „magasabb iskolába”, nem járt az írástudók körében, nem végezte el sem a zsidó rabiknak, sem a görög bölcseleknek „egyetemét”. Jézus pedig kezébe vette Izaiás tekercsét, kinyitotta és fölolvasta belőle a 61, 1—2-t: „Az Úr lelke rajtam, ő kent föl engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek: ő küldött engem, hogy szabadulást hirdessek a raboknak, látást a vakoknak... hogy hirdessem az Úr kegyelmének esztendőjét.” Ezután összehajtogatta a tekercsét és a nagy csöndben csak annyit fűzött hozzá a prófétai jövendüléshez: „Íme, ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok!” (Lk. 4, 18—19. 21). Az „ács fia” tehát azt hirdette magáról, hogy ő a tragikus sorsú emberiség megszabadítója, évezredek vágyának, legszebb álmának beteljesítője. Erre kihurcolják ugyan a zsinagógából, le akarják taszítani

arról a hegyről, melyen Názáret épült, de szavaiból nem von vissza semmit. Sőt három éven keresztül a nép vezetőinek gyűléstáradata, a tömeg jórészének értetlensége és hitetlensége ellenére állítja, csodákkal bizonyítja, hogy őbenne beleállt a történelembe az egyetlen jóhír, örömhír, „euangélium”, hogy ő meghozta az Isten irgalmának, szerető kegyelmének idejét.

Az üdvtörténelem

Jézus itt is, működésének tartama alatt pedig számtalanszor tanította azt, hogy ő az emberiség történelmének középpontja. Beteljesítője megszámlálhatatlan évezredek reményének és vágyának, a sötét ködbe vesző múltnak; egyszerismind azonban végcélja, értelme minden evilági történelemnek, eredete és célja az embernek. Amikor az Isten az anyagi világba beállította az embert, hogy megkezdődjék a földön az emberi „színháték”, akkor eldöntötte azt is, hogy a megbukott színháték folyamába beleállítja a megváltást is. Megtehetette volna ezt rögtön, vagy a későbbi történelem folyamán úgy, hogy ezt a megszabadítást bele teremti a világba, készen, befejezetten, minden történelmi kötöttség nélkül. Az Isten azonban akarta a történelmet, akarta a fejlődést és éppen azért megváltó terveit is ebbe a történelmi fejlődésbe ágyazta bele. A történelem folyamán szolt az emberhez, mégpedig embereken keresztül. Embereket választ ki eszközül, akik magukban hordozzák koruk minden korlátozottságát és kötöttségét, minden erényét és gyöngeségét. Amikor kiválasztja a későbbi választott nép őst, *Abrahámot*, ez az Abrahám nem tudós, nem hős és nem ideális, szent ember. Utódai sem különbek nála: *Jákob* és *Mózes* vagy *Dávid*. A nép, melyet szövetséggel magához láncol, nem hatalmas, nem hűséges, nem alkot nagyszerű kultúrát, megvetett, szegény és nyomorult.

De mégis erről az ószövetségről tanítja az Írás, hogy ez az Isten útja a történelemben, hogy a profán „világesemények” mögött ott van egy keskeny ösvény, melyen keresztül Isten megvalósítja, megadja a szabadítást. A végén pedig „miután többféleképpen és különböző módon szolt hajdan Isten a proféták útján az atyákhoz, e végső korszakban Fia által szolt hozánk. Őt rendelte a mindenség örökösévé, hiszen általa teremtette a világot is” (*Zsid.* 1, 1—3). Ez annyit jelent, hogy a názáreti Jézusban Isten maga állt bele a történelembe. Eddig csupán írója és rendezője volt az „emberi színhátéknak”, ettől kezdve azonban már egyedüli főszereplője, hogy a történelemből „isteni színháték” legyen. Az ószövetség, ahogy szent Pál mondja, „nevelőnk volt Krisztusra” (*Gal.* 3, 24), mert „a törvény — azaz az ószövetségi kinyilatkoztatás — végső célja Krisztus...” (*Róm.* 10, 4).

Ahogy a názáreti Jézusban az örökkévaló beleállt az időbe, a végtelen a végesbe, az isteni természet az emberibe, ugyanúgy az ő ószövetségi előkészítése is időhöz, emberekhez kötöten jelenik meg, az isteni kinyilatkoztatás embereken keresztül történik. Mikor azonban az Isten kiválaszt embereket, azokat nem „írásra” hívja, nem irodalmi tevékenységre készíti, hanem megbizva őket egy hivatással, melyet tettekkel, léttel kell megvalósítani. Isten küldi *Mózes*t a fáraóhoz, hogy az Egyiptomból való kivonulás vezére legyen (2 *Móz.* 3, 10); ő rendeli *Mózes* mellé *Áront*, hogy tolmácsa, *Mózes* akarátának szóbeli hirdetője legyen (2 *Móz.* 4, 12—17). Később is Isten „lelke” bízza meg azzal, hogy 70 vénnel együtt „viselje a népnek a terhét” (4 *Móz.* 11, 17. 25). Isten bízza rá *Józsua*ra az ígért földjének elfoglalását, a honfoglaló harc vezérségét (4 *Móz.* 27,

18 kk.). Az „Úrnak a lelke” szállja meg *Gideont* és küldi a madianiták elleni harcba (*Bir.* 6, 34); ugyanő választja ki *Jeftét* az ammonitákkal való küzdelemre (*Bir.* 11, 29). Az Úr szól *Sámuelnek*, hogy akarátának és végzéseinek szóbeli hirdetője legyen (1 *Sám.* 3, 4kk. 19—21). Isten választja ki királynak *Dávidot* s ő ígér *Nátán* prófétán keresztül örök királyságot az ő családjának (1 *Sám.* 16, 13 és 2 *Sám.* 7, 11—16). Amikor a prófétákat küldi, akkor elsősorban nem „írást” kíván tőlük, hanem ők szinte a szó szoros értelmében „Isten szócsövei”, akik az Isten szavát közvetítik a nép és annak vezetői felé. *Sámuel* és *Nátán*, *Gád* és *Illés*, *Elizeus* és *Ahiás* nem írtak könyveket és nem maradt ránk semmifajta feljegyzésük, mégis döntő szerepet játszottak a választott nép életében, a vallásban éppúgy, mint a politikaiban. Még az a *Jeremiás* is, aki részben maga is ír, részben íródeákján, *Bárukon* keresztül följegyezteti beszédeit, nem írói hivatást kap, hanem azt, hogy egy életen át kiáltson „Jeruzsálem fülébe” és az Isten ítéletének harsonása legyen (*Jer.* 1, 9—10. 16; 2, 1 stb.).

Ez a helyzet nem változott az újszövetségben sem. Jézustól nem maradt ránk egyetlen írott sor sem, még későbbi másolatokban sem. Az a levél, melyet a legenda szerint *V. Abgar Ukamma* edesszai királynak levelére válaszként Jézus írt volna, nyilvánvaló hamisítvány. Ezt már a hamisítás kortársai is megírták és felismerték (*Szent Ágoston* és *Jeromos*) az egyetlen *Eusebiusz* kivételével, aki hitelesnek tartotta. Jézus az ő apostolainak és tanítványainak nem adott megbízást arra, hogy könyveket írjanak, a parancs amit ad: „Menjetek tehát, tegyetek tanítványommá minden népet. . . tanításokat őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek” (*Mt.* 28, 19—20), elsősorban szóbeli igehirdetésre vonatkozott. Ahogy az Úr Jézus szóval hirdette az Isten uralmáról, a mennyek országáról szóló örömhírt, úgy folytatták azt utasítása alapján az apostolok is. Jézus Krisztus hitét élőszóval hirdették, s ezt a működést az újszövetségi szentírás „euangeliidzesztai” igével (magyarul: jóhírt, örömhírt közölni), az apostoli prédikációt pedig „euangeliion”-nak nevezi (magyarul: örömhír, jóhír). Ez utóbbi főnév 76-szor fordul elő az újszövetségben, de egyetlenegyszer sem jelent írásos feljegyzést. Abban a korban, amikor az apostolok kiléptek a nagyvilág nyilvánossága elé, hogy tanúi legyenek Krisztus igazságának és megváltásának, az eszmeterjesztés és tanítás módja mind Palesztinában, mind a magas kultúrájú hellenista országokban elsősorban a szóbeli közlés volt. Szent Pál teljes joggal írhatta tehát a rómaiaknak: „Hogyan hívhatják segítségül azt, akiben nem hisznek? S hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? S hogyan halljanak hírnök nélkül?... A hit tehát hallásból ered, a hallás pedig Krisztus igéjéből” (*Róm.* 10, 14—17).

Sugalmazott írások

Mindez persze nem zárta ki azt, hogy maguk az apostolok, vagy tanítványaik írásban is megörökítsék azt, amit előzőleg élőszóval hirdettek, mint ahogy az ószövetség nagyjai és prófétái is nem egyszer kaptak parancsot az Istentől mindannak feljegyzésére, amit cselekedtek s amit a népnek prédikáltak (2 *Móz.* 17, 14; 24, 4—7; *Józs.* 24, 26; 1 *Sám.* 10, 25 stb.). Hogy ezek az írások az Isten indítása, akarata, sugalmazása alapján keletkeztek, hogy az ószövetség íróin keresztül az Isten szól az emberekhez, az megingathatatlan hite volt már a Krisztus kora előtti zsidóságnak.

Az Isten által sugalmazott könyvek pontos számát azonban még nem tudták akkor. Jézus átvette és megerősítette ezt a hitet, és az ő tanítása

alapján az egyház kezdettől fogva vallotta, hogy „minden Istentől sugalmazott Írás hasznos a tanításra, az intésre, a feddésre, az igaz életre való nevelésre...” (2 Tim. 3, 16). Krisztus tanítványai világosan tanították, hogy „az Írásnak egyetlen jövendölése sem származik egyéni értelmezésből. Emberi elhatározásból ugyanis sohasem született jövendölés, hanem a Szentlélektől mozgatva (sugalmazva) beszéltek Isten nevében az emberek!” (2 Pét. 1, 20—21).

Amit az apostolok az ószövetségre vonatkozólag tanítottak, azt már az ősegyház kiterjesztette az apostolok és apostoltanítványok szent irataira is. Erről már a 2 Pét. 3, 15 tanúskodik Szent Pál leveleivel kapcsolatban, mert azokat a „többi írással” azaz az ószövetség isteni könyveivel helyezi egyenlő rangba. Ezek az írások azonban, ahogy azt már mind az ó-, mind az újszövetségre vonatkozólag megállapítottuk, nagyrészt csak egy hosszú szóbeli hirdetés és tanítás megkoronázását jelentik, részben pedig annak kiegészítői és bizonyos esetekben helyettesítői. Éppen ezért tudományos szempontból is hamis volna ezeket az írásokat kitépni abból a történeti keretből, melyben keletkeztek; s ha valaki kiszakítja ezeket az „írásos termékeket” abból a gyökérből, melyből az életben kinőttek, már nem magyarázhatja helyesen őket. Ebben a később tárgyalandó formatörténeti módszernek tökéletesen igaza van.

A zsinat dogmatikus tanítása

A II. vatikáni egyetemes zsinatnak az isteni kinyilatkoztatásról szóló tanítása a bevezető részben, s az első fejezetben kimondottan hivatkozik arra, hogy e hitbéli tanításban az egyház ősi hitét foglalja össze. Rámutat arra, hogy az Úr Jézus Krisztusban megtestesült, e világban emberi formában megjelent végső isteni kinyilatkoztatás az Isten új és örök szövetsége az emberekkel. Újabb kinyilatkoztatás már nem jöhet, csak Jézus Krisztus megváltó halálának és föltámadásának teljes kivirágzása és betetőzése: az ő második eljövetele. Ez lesz a megváltás „isteni színjátékának” befejezése, ahogy szent Pál írja:” ennek a romlandó testnek föl kell öltenie a romlatlanságot, ennek a halandónak a halhatatlanságot. Mikor pedig a romlandó test romlatlanságba öltözik, s a halandó a halhatatlanságba, akkor válik valóra az Írás szava: „A győzelem elnyelte a halált! Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?”... Istennek hála, ő segít minket győzelemre a mi Urunk, Jézus Krisztus által!” (1 Kor. 15, 53—57).

Addig azonban a szentírás és az élő szóval hirdetett hagyomány származtatja át nekünk az isteni kinyilatkoztatást. Nem úgy, mintha két különálló folyót alkotna és egymástól független volna, hanem egy forrásból fakadó, a kinyilatkoztatott igazságoknak az Istentől kiinduló egyetlen sugalmazott folyama, melynek két „sodra”, „árja” van: írott, és prédikált evangélium. A hagyománynak és a szentírásnak ezt az egységét, összetartozását, azonos isteni eredetét többször is hangsúlyozza a II. vatikáni zsinat tanítása, főleg a II. fejezetben, de később is (II. fej. 7, 8, 9 és 10. §-a; VI. fej. 21. és 24. §-a stb.)

Ez azonban annyit is jelent, hogy az egyház a maga hitében és igehirdetésében, a maga döntéseiben nem térhet el az írott és szóbeli apostoli tanítástól. Az egyház nincs fölötte az apostoli tanításnak annak ellenére, hogy isteni alapítója, Jézus Krisztus az egyházra bízta evangéliumának továbbadását, magyarázatát és hirdetését. Az egyházi tanítóhivatalt tehát nem szabad úgy elképzelnünk, hogy az rendelkezhet a rá-

bízott hitkincs, az evangélium fölött. A zsinat hangsúlyozza, hogy az egyház élő prédikációja és tanítása „Isten szavának szolgája”; „csak azt taníthatja, amit maga is kapott”, ezt hallgatja, ezt őrzi, ebből az egyetlen hitforrásból merít és ezt adja elő...” Teszi pedig az egyház ezt annak a Szentléleknek a segítségével, akit Jézus Krisztus megígért: „Mikor azonban eljön ő, az Igazság Leke, rávezet titeket a teljes igazságra, mert nem magától beszél, hanem azt mondja majd, amit hall és a jövődőt hirdeti nektek. Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből kapja, amit hirdetek nektek” (Ján. 16, 13—14).

Az egyedüli norma tehát Jézus Krisztus tanítása, a Szentlélek ezt őrzi az egyházban s ezt világosítja meg az egyház számára, ahogyan az utolsó vacsorán mondja Jézus; „A Vigasztaló, a Szentlélek pedig, akit az Atya küld az én nevemben, ő majd megtanít titeket mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondottam nektek!” (Ján. 14, 25).

A III. fejezetben áttér a zsinati tanítás az isteni sugalmazásnak s a szentírás magyarázatának a tárgyalására. Ettől kezdve a VI. fejezet végig, 16 paragrafuson keresztül — a 11-től a 26-ig bezáróan — csak a szentírással foglalkozik, ami maga is bizonyíték arra, mennyire döntő jelentőségű a hit tanításában, az Isten kinyilatkoztatásának megismerésében a szentírás.

Elsősorban hangsúlyozza a zsinat azt, hogy bár a szentírásnak a Szentlélek sugalmazása által Isten a szerzője, az egyes szentkönyvek megírására az Isten embereket választott ki és raituk keresztül „emberi módon beszél hozzánk”. Azért az emberi írók valóságos és teljes jogú szerzők, akiknek minden képességükre, erejükre, hitükre, megértésükre szükségük van, hogy megalkossák művüket. A szentkönyvek nem hullanak le az égből „készen”, ahogy ezt szinte megdöbbentő őszinteséggel föltárja a Makkabeusok második könyve, mikor írásának bevezetőjében leírja, hogy ő *Ciorenei Jázon* öt kötetes munkáját kivonatolta a maga munkájában és „mi természetesen, akik a mi összevonására vállalkoztunk, nem könnyű feladatot, hanem virrasztással meg izzadással járó munkát vetünk magunkra” (2, 27).

A modern szentírástudomány alapjai

Ahogy az örök Isteni Ige megtestesült és emberi természetet vett föl, úgy a szentírásban az isteni gondolatok teljesen emberi alakban, formában jelennek meg. Ezért tanítja a zsinat, hogy annak megállapításához, mit is akart a szentkönyvben velünk közölni az Isten, tudnunk kell azt, hogy mit akartak kifejezni, mondani az emberi szerzők? Amint a megváltás kegyelmét csak a názáreti Jézuson keresztül kaptuk meg, úgy csak az emberi kifejezési módokon keresztül érthetjük meg azt, amit Isten általuk kinyilatkoztatni akart. Ezzel kapcsolatban a zsinat megerősíti a modern katolikus szentírástudomány „aranybulláját”, *XII. Pius* pápa történeti jelentőségű körlevelét, melynek kezdő szavai: *Divino afflante Spiritu*. Ebben a protestáns kutatók által is kiválóan elismert körlevélben a pápa elsősorban azt hangsúlyozza, hogy a régi keleti íróknál — ez tehát mind az ó- mind az újszövetség szerzőire vonatkozik — nem olyan egyszerű megállapítani, mit is akarnak mondani, mint a mai modern íróknál. A régi keletieknek elsősorban különleges irodalmi műfajaik, kifejezési formáik voltak, mégpedig nemcsak a költői művekben, hanem a történetiekben is. Más és más igazság keresendő — mondja a zsinat a *Divino afflante Spiritu-ra* utalva — „a különböző módon történeti szö-

vegekben". Ezzel a döntő jelentőségű szövegezéssel kimondottan elítéli azokat a magukat „konzervatívoknak” tartó magyarázókat, akik nem akarják tudomásul venni, hogy a szentírás ún. történeti könyveit nem lehet egy kalap alá venni, s minden további kutatás és vizsgálat nélkül mindegyikben szorosan vett történeti valóságot keresni. A *Divino afflante Spiritu* körlevél megjelenése után öt esztendővel *Suhard* párizsi bíboros-érsekhez intézett levelében a pápai Szentírás-bizottság 1948. január 16-án megállapítja például azt, hogy a *Gen. első* 11 fejezete egészen különleges „történeti műfajt képvisel”. A magyarázók *Mózes első könyvének* 11 fejezetét általában „az emberiség őstörténelme” címmel szokták ellátni, holott „ezek a részek nem sorolhatók be sem a klasszikus görög-római, sem a mai modern történetírás kategóriájába”. Ahogyan nem lehet az ún. bibliai „teremtéstörténetben” — 1 *Móz.* 1—3 ff. — az ember keletkezésének természettudományos leírását keresni, ugyanúgy nem lehet azokat történeti „helyszíni közvetítésnek”, szoros értelemben vett történeti beszámolóknak tartani. (L. *Vigilia* 1963. július, szeptember, október, december és 1964. áprilisi számát). Ugyanez áll azonban az 1 *Móz.* 12-vel kezdődő részére is, amely a pátriarkák „történeté”-t beszéli el. *Abrahám, Izsák és Jákob* története sem modern értelemben vett történeti műfajt képvisel, inkább talán ősi mondai elemekkel fölékesített „népies történeti elbeszéléseknek” nevezhetnők őket. Ezen nincs mit csodálkoznunk. Ma már mindenki tudja, hogy *Homérosz Iliászának* is megvan a maga történeti igazsága, bár nem lehet benne szorosan vett történetet keresni. *Arany János* kisebb elbeszélő költeményeiben is van történeti igazság, például a *Nagy-ídai cigányok*-ban sőt a *Walesi bárdok*-ban is. Nem mintha „Edvárd király” idejében lejátszódott volna a bárdok Arany leírta története, de a magyar szabadságharc leverése utáni kor történeti levegőjét és életét, magyarázóbban és igazabban semmifajta történeti forrás nem írja le. A *Bírák* könyvének 9. fejjében olvasható mesének is, mely a fák királyának megválasztásáról szól, megvan a történeti igazsága — *Abimelek* testvérgyilkossága és királysága. Ugyanígy megvan a történeti magva a *Zsolt.* 104-nek, melyben a szerző költői képekkel foglalja össze Istennek nagy csodatetteit, melyeket választott népének történetében művelt. De nem szabad szoros történeti igazságot keresni a *Zsolt.* 113-ban sem, pedig ez is az ószövetségi nép életének egyik legfontosabb és legdöntőbb eseményét örökíti meg.

„Mikor Izrael népe kijött Egyiptomból...
Látta a tenger és elfutott,
A Jordán hátat fordított.
Hegyek mint kosok táncolának,
a halmok mint zsenge bárányok.”

Hogy az egyes szentírási könyvekben vagy részekben milyen műfajt, milyen költői, prófétai, irodalmi vagy történeti műfajt használ a régi keleti szerző, azt nem lehet önkényesen megállapítani, hanem csak a szóbanforgó kor írói formáinak gondos és aprólékos kutatása alapján. Ezt a munkát végzik azok a tudósok, akik az ún. „formatörténeti módszer”, alapján igyekeznek meghatározni a szentírás értelmét.

A zsinati tanítás kiemeli azt is, hogy a szentírásmagyarázatban figyelembe kell venni természetesen a hithagyományt, a szentírás egészének fölfogását és tanítását, végső fokon pedig az egyház ítéletét, mert a szent könyveket az Isten az egyházra bízta megőrzés, hirdetés és magyarázat, hivatalos kifejtés céljából.

A zsinati tanítás IV. fejezete a szentírás értelmezésének általános elvei után rátér külön az ószövetség, az V. pedig az újszövetség tárgyalására. Az ószövetséggel kapcsolatban elsősorban tanítja azt, hogy az is Isten szavát közvetíti felénk, hogy az is szentkönyvek gyűjteménye, melynek szerzője éppúgy az Isten mint az újszövetségé. Az ószövetség azonban nem ad, s nem is adhat tökéletes és végleges tanítást, mert célja és vége Krisztus. Benne az Isten pedagógiája tükrözik, ahogy az örökkévaló leereszkedett az emberekhez, a maga kinyilatkoztatásában alkalmazkodott az ő értelmi világukhoz, kifejezési módjukhoz, mindaddig, míg Jézus Krisztusban megadja az egész előkészítő kornak értelmét és koronáját: a teljes kinyilatkoztatást. Ezért mondja föltámadása utáni búcsúzásakor az Úr Jézus: „Ez az, amit mondtam nektek, amikor még veletek voltam: Be kell teljesednie mindannak, amit Mózes törvényében, a prófétaknál és a zsoltaérokban megjövendöltek rólam” (Luk. 24, 44). Ily értelemben írja Szent Pál a rómaiaknak: „Mindazt, amit valaha megírtak, a mi okulásunkra írták, hogy az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk alapjául” (15, 4). Ez a remény már nem az ószövetség reménye, hanem a megváltott hívőké: „Urunk Jézus Krisztus Istene — írja Szent Pál az efezusiaknak —, a dicsőség Atyja, adja meg nektek a bölzsesség és kinyilatkoztatás lelkét, hogy megismerjétek őt. Világosítsa meg lelki szemeteket, hogy megértsétek, milyen reményre hívott meg titeket; milyen gazdag a szentek fönséges öröksége és milyen mérhetetlenül nagy az ő hatalma fölöttünk, akik hívők lettünk. Nagyszerű erejének hatását Krisztuson mutatta meg, amikor föltámasztotta a halálból, s a mennyben jobbjára ültette... Jézus Krisztusban pedig föltámasztott minket is és vele együtt maga mellé ültetett a mennyben.” (1, 17; 2, 6).

Az evangéliumok történeti hitelessége

Az V. fejezetben — mint mondtuk — az újszövetség szent könyveivel foglalkozik a zsinati tanítás. Miután az új és örök szövetség dicsőségét magasztalja a bevezető részben, rögtön rátér az újabb korban legtöbb vita tárgyát képező négy szent evangéliumra. Az evangéliumok történelmi hitelessége az ún. „felvilágosodás” kora óta úgyszólván állandóan támadásoknak volt kitéve. Egyik racionalista-kritikai elmélet a másikat váltotta, melyek csak az alaptételben és a célban egyeztek meg. Az alapban, mely nem történeti vagy egyéb tudományos érvekre épült hanem világnézeti állásfoglalásra, mely szerint a látható és tapasztalható világon kívül semmiféle természetfölötti létrend nincs és nem is lehetséges. A cél is egyezik: az evangéliumok hitelességének és megbízhatóságának tagadásával az egész kereszténységet a mesék és mítoszok világába száműzni. Körülbelül 40 éve azonban olyan oldalról ért támadás az evangéliumi történetek hitelességét, ahonnan — mondhatnók — legkevésbé lehetett erre számítani: hívő keresztény szentírástudósok részéről. Említettük már azt, hogy a „formatörténeti vagy műfajkutatási elmélet” rámutat arra, hogy az egyes ószövetségi iratoknak, de az újszövetség egyes könyveinek is, főleg *Máté*, *Márk* és *Lukács* evangéliumának hosszú előtörténete van. Keresi azt a gyökeret, melyből e könyvek kinőttek, azt a keretet, melyben kialakultak. Világszerte elfogadott szakkifejezéssel élve, kutatja az evangéliumok „Stiz im Leben”-jét s annak alapján állapítja meg azoknak irodalmi műfaját, értelmét és történeti megbízhatóságát. Ez az elv önmagában tekintve kétségkívül helyes és óriási haladást jelent a régi magyarázati és „félremagyarázati” rendszerekkel szemben.

Az evangéliumok „Vorgeschichte”-je, előtörténete visszanyúl a legősibb apostoli igehirdetés korába, amikor még nem volt egyetlen írott dokumentum sem, de volt már krisztusi hit, Krisztusról, az ő működéséről, megváltásáról szóló evangéliumhirdetés. Ebben az apostoli és tanítványi prédikációban nem adták le és nem is adhatták le a názáreti Jézus élet-történetét. Amikor megindulnak az élő szóval hirdetett evangélium mellett az írásos feljegyzések, azok sem a történetíró érdeklődésének és módszerének köszönhetik létüket, hanem a hithirdetés szükségleteinek. Végül a szóbeli és írásos források alapján keletkeznek *Márk*, *Máté* és *Lukács* evangéliuma, majd legutoljára, már a Kr. u. I. század vége felé, egy fél évszázados apostoli prédikáció lényeges eszméit és tanítását foglalja írásba *Szent János* evangéliuma. Ezek közül azonban egyiknek sem volt szándékában részletes és pontos „Jézus-életrajz” írni, amit *Lukács* és *János* evangéliuma félreérthetetlenül meg is mond: „Sok más csodajelt is művelt Jézus tanítványai előtt, melyek nincsenek bent ebben a könyvben. Ezeket pedig megírtam, hogy higgyétek, hogy Jézus a Messiás, az Istennek Fia s a hit által életetek legyen őbenne” — írja *János* (20, 30 — 31). *Lukács* pedig az előszóban kifejezésre juttatja: az evangélium összeállításával célja az volt, hogy az olvasók meggyőződjenek „annak a tanításnak megbízhatóságáról, melyre oktatták őket”. (1, 4).

Így tehát az evangéliumok is — az Apostolok cselekedetei is — különleges műfajt képviselnek és ezekre is áll a *Divino afflante Spiritu* szabálya: csak azt az igazságot, azt az értelmet szabad bennük keresni, amelyet a szentszerzők kifejezni akartak. Ez a katolikus szentírásmagyarázat alapvető tétele, s ez mind az ő — mind az újszövetség könyveire vonatkozik, ahogy azt a zsinati tanításban idézett 1964. április 21-i és első három szaváról *Sancta mater Ecclesia* néven ismert pápai szentírásbizottsági döntés első pontja kimondja. Amikor tehát a formatörténeti módszer megállapítja, hogy az evangéliumok az őskereszténység hitének tanúi — német szóval „Glaubenszeugnisse” — akkor ezzel magában a szentírásban is kefejezett történeti tényrt rögzít le. A módszer egyik főképviseelője azonban, *Rudolf Bultmann*, ezt a történetkritikai és irodalomkritikai megállapítást összekapcsolta a maga bölcséleti világnézetével, a *Heidegger*-féle egzisztencializmussal, s ez utóbbit tette meg minden szentírásmagyarázat alapvető szabályának és kiinduló pontjának. Bultmann kétségkívül hatalmas tudása, széleskörű tanító és irodalmi tevékenysége külön iskolát hozott létre s ez az iskola azt állítja, hogy az evangéliumok tartalmilag és formailag az őskeresztény közösség alkotásai, megmutatják nekünk azt, mit hittek és mit tanítottak Krisztusról az ősegyházban, ennek azonban semmi köze sincs a történeti názáreti Jézushoz. Mindaz, amit az evangéliumok mint történeti és életrajzi keretet leírnak Jézussal kapcsolatban, nem más, mint az ősi közösség hitének mitológikus „öltözet”, melyben azonban éppúgy nem szabad történelmet keresni, mint a pogány világ mitológiájának a világában sem. Röviden: az evangéliumokban leírt „hit Krisztusától” nem lehet hivatni a „történeti názáreti Jézushoz”. Bultmann ennek alapján írja meg *Jesus* című munkáját, melyben már az elején megállapítja, hogy Jézussal kapcsolatban csak az ő tanításáról beszélhetünk, mert hiszen — ahogy írja — „meggyőződésem az, hogy mi Jézus életéről és személyéről semmit sem tudunk, mert ez a keresztény forrásokat nem érdekelte.” (11. old.).

Bultmann-nak és követőinek fenti felfogásával száll vitába *Oscar Cullmann*: *Christus und die Zeit* című híres munkájában. Kifejti itt, hogy az evangéliumok az őskereszténység hitének tanúságtevői, de ennek a

hitnek a tárgya nem valamilyen ideológia, nem vallásbölcseleti vagy erkölcsi rendszer, nem természettudományi világmép, hanem történelem, azon belül pedig a názáreti Jézus Krisztus. A Betlehemben született és Názáretben fölnevelkedett Jézus születése, messiási küldetése, nyilvános működésének egyes főbb eseményei, szenvedése, halála és föltámadása.

Ezt az álláspontot erősíti meg és rögzíti a zsinati tanítás 19. §-a. „Az Anyaszentegyház határozottan és következetesen tartotta és tartja a négy evangélium történeti hitelességét és vallja, hogy megbízhatóan tartalmazza azt, amit Jézus, az Isten Fia az emberek között tartózkodván a mi megváltásunkra és üdvösségünkre tanított és cselekedett mennybenmenetelig bezáróan. Az apostolok természetesen az Úr mennybenemetele után az ő szavait és tetteit a teljes és igazi értelemmel adták át hallgatóiknak, ahogyan Krisztus megdicsőülése után s a Szentléleknek, az Igazság Lelkének megvilágosítása alapján értették meg azokat.”

A zsinat tanítása ezekkel a megállapításokkal azt akarja mondani, hogy az evangéliumok szerzői és mindazok, akik a mai evangéliumok anyagát szóba vagy írásba foglalták az apostoli igehirdetés alapján, nem elégedtek meg az Úr Jézus életéből vett epizódok egymás mellé sorakoztatásával, vagy tanításának rövid összefoglalásával. Amit ők leírnak, abban benne van hitük, mélyebb megismerésük, ahogy ők a föltámadás után látták Jézus szerepét és személyét. Ahogy a megígért és megkapott Szentlélek kegyelmének fényénél átértékelték mindazt az ismeretet és vélekedést, mellyel a nyilvános működés idején álltak szemben Mesterükkel. Mivel a tanítványok célja a prédikációval, és az igehirdetés alapján készült vagy azt kiegészítő és helyettesítő írásokkal az volt, hogy a hitleneket a hitben kioktassák, ezért Jézus életének eseményeihez hozzá kellett fűzniök a szükséges magyarázatokat, hiszen azokat Jézus nyilvános működésének idején sokszor maguk sem értették meg. Jézus Krisztus tanításának még inkább szüksége volt ilyen magyarázó kifejtésre, amikor a tanítványoknak egy olyan pogány világban kellett Jézus Krisztus evangéliumát hirdetniök, mely egészen más volt, mint a zsidó világ, melyben a Mester prédikálta azt. Amellett Jézus tanításának jórészét a legbizalmasabb és leghűségesebb tanítványok sem értették meg, ezért mondja nekik a búcsúzás órájában: „Sok mondanivalóm volna nektek, de most még nem tudjátok elviselni. Mikor azonban eljön ő, az Igazság Lelke, rávezet titeket a teljes igazságra... Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből kapja, aki jelent nektek” (Ján. 16, 12—14).

Az ősegyház prédikációja és hite

A kereszt, a nagypénteki tragédia az apostolok számára éppúgy botrány és oktalanság volt, mint a hitetlen zsidóság és a művelt pogány világ számára (1 Kor. 1, 18—25). Péter tagadása s az apostolok gyáva futása mögött ez az értelenség magaslik föl, amint tudjuk ezt abból, hogyan fogadja Péter az Úr első jövendölését az ő bekövetkező szenvedéséről és haláláról: „Péter akkor félrevonta és e szavakkal tett neki szemrehányást: „Ments Isten, Uram! Ilyesmi nem történhetik veled!” (Mt. 16, 22). Ezért korholja Jézus az emmauszi tanítványokat: „Ti oktalank, milyen nehezen hiszitek mindazt, amit a próféták jövendöltek! Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?!” (Luk. 24, 25—26).

A hit azonban, amit Krisztus tanítványai az akkori világ nagy nyilvánossága előtt hirdettek, nem alkotott meg egy mesebeli, legendás „Jé-

zus-alakot". Akit ők a világ megváltójaként állítottak a római birodalom népei elé, az pontosan és változatlanul a názáreti Jézus volt, akiben azonban most már rendíthetetlenül hittek! Jézus Krisztus életének eseményeit nem változtatták meg, tanítását nem hamisították meg, hiszen mindegyik apostol vallotta Szent Pál elvét: „Én is, mikor nálatok jártam, nem kiváló beszéddel, vagy bölcseséggel léptem föl... nem akartam másról tudni köztetek, csak Jézus Krisztusról, a megfeszítettéről” (1 Kor. 2, 1—2). Amikor az első pünkösd ünnepén az apostolok megkezdik Krisztus parancsának teljesítését, Péter így beszél: „A názáreti Jézust Isten igazolta előttetek azokkal a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket... őáltala művelt köztötök. Ezt a férfit Isten elhatározott rendelése és előretudása kiszolgáltatta nektek, s ti az istentelenek keze által keresztre feszítettétek és meggyilkoltátok. Isten azonban feloldozta a halál bilincseit és föltámasztotta őt” (Apcsel. 2, 22—24). Az apostolok tehát nem változtatták meg Jézus „történetét” és evangéliumát, s a zsidó főtanács határozatára, mely halálbüntetés terhe alatt megtiltotta nekik Jézus tanításának hirdetését, csak egy válaszuk volt és lehetett: „Ítéljétek meg magatok, helyes volna Isten előtt inkább rátok hallgatni, mint az Istenre? Mi ugyanis nem hallgathatunk arról, amit láttunk és hallottunk!” (Apcsel. 4, 19—20). Az Úr Jézus tanítványai kezdettől fogva a „történeti Jézust” hirdették, akit ők Krisztusnak, azaz Messiásnak, Megváltónak hittek: nem Jézus változott meg az ő prédikációjukban, hanem ők változtak meg a Jézussal szembeni állásfoglalásukban.

Mivel azonban ők sem szóbeli prédikációjukban, sem az írásos feljegyzésekben nem akarták megadni mesterük életrajzát, mivel nem a történetíró érdeklődésével közelítettek tárgyukhoz és nem a klasszikus vagy modern történetírás szabályai szerint írták meg az evangéliumokat, azért azokat nem is szabad ezeknek a szabályoknak alapján vizsgálnunk és magyaráznunk. Ezért nem kereshetünk és találhatunk az evangéliumokban például pontos időrendet, földrajzi meghatározásokat, egy-egy esemény részletes leírását, az okoknak és körülményeknek kifejtését. az Úr szavainak szóról-szóra történő közlését stb. Ezt talán röviden úgy fejezhetnénk ki: az apostolok és tanítványok a tényeket közlik — de nem azok körülményeit és részleteit; Jézus tanítását írják le — de saját szavaikkal, tartalmilag s azonkívül igen sokszor ellátva azt a szükséges magyarázattal. Nem adnak mindenre kiterjedő „helyszíni közvetítést” sem Jézus életéről, sem nem adják le az Úr szavait magnetofon szalagról, ők nem „hírközlők”, hanem elsősorban „hírmagyarázók”. Amit azonban leírnak, az való történelem.

A zsinati tanítás a továbbiakban beszél az újszövetség többi szentíratáról is: az Apostolok cselekedeteiről, mely az ősegyház életéből és csodálatos elterjedéséből közöl részleteket. Megemlíti az apostoli leveleket, melyekben Krisztus megváltásának tanítása és következményei már bővebben kerülnek kifejtésre, s melyek részét képezik az apostoli ígehirdetésnek. Ezekben igen kevés adat olvasható Jézus életére vonatkozólag — hiszen ezek az írások az evangélium hit és erkölcsbeli kifejezését szolgálják. De ha leírnak itt-ott egy jelenetet nyilvános működésének korából, akkor ezekre is áll az, amit Szent Pál mond Jézus Krisztus föltámasztásáról: „Elsősorban azt adtam át nektek, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért... eltemették, de harmadnapon föltámadt... Megjelent Péternek, aztán a tizenkettőnek, majd egyszerre több mint 500 testvérnek...” Ami annyit jelent, hogy az apostolok ígehirdetése tanúkkal igazolt tényekre vonatkozott elsősorban és nem vér-

telen valláserkölcsei bölcselkedésre. Erről a prédikációról írja a népek apostola, hogy azzal a hallgatók szembe állították, mintegy lefestették a megfeszített Jézus Krisztust (*Gal*, 3, 1). Az újszövetség utolsó, 27. könyve az egyetlen profétai mű: a *Jelenések könyve*. Ez a könyv tulajdonképpen a múltból: a megváltás húsvétjából indul ki. Amikor az „Isten báránya” elvette a világ bűneit, a „halál mérgeét megtiporta, mennyországot megnyitotta”. Krisztus megváltásának végső kiteljesedése az a világmindenségére kiterjedő „Isten-országa” a „mennyi Jeruzsálem”, melyről azt írja a *Jelenések könyve*: „a városnak nincs szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra: Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány. Világosságában járnak a nemzetek és a föld királyai hódolnak neki. Kapuit nem zárják be soha, hiszen nincs is ott éjszaka. Kincseikkel és értékeikkel neki adóznak a nemzetek. Nem léphet be oda tisztátalan, szentségtörő és hazug, csak az, aki föl van jegyezve a Bárány életkönyvébe... Elő vizek folyója fakad az Isten és a Bárány trónjából... a folyó mindkét partján az élet fái állnak... A fa levelei a nemzetek gyógyulására szolgálnak. Átok nem lesz többé benne... Az Ūristen ragyog rájuk s uralkodni fognak örökkön-örökké” (21, 23—22, 5).

A megváltásból tehát a jövőbe mutat a *Jelenések könyve*, s hatalmas víziókban festi meg nagy esetvonásokkal az egyház sorsát kezdetől egész a főntebb leírt diadalmas végig.

A zsinati tanítás utolsó fejezete „A szentírás az egyház életében” címet viseli.

Ebben a befejező részben a zsinat gyakorlati rendelkezéseket hoz és sürgeti azt, hogy „az egyház egész életét és prédikációját a szentírás táplálja és igazgassa”. Ezért a zsinat nem csak azt kívánja, hogy a híveknek héha napján legyen módjuk hallani valamit a szentírásról, hogy a papság egyszer-egyszer prédikáljon a bibliáról, hanem azt parancsolja, hogy a szentírás legyen az az eledel, melyet a híveknek nyújtanak. A prédikációban a szentírásnak nemcsak egy két cícomaként díszítő elemként használt idézet formájában kell jelentkeznie, hanem a szentírás legyen a tartalom, a vezérlő gondolat. A legfőbb ideje, hogy papságunk — most már zsinati parancsra is — megkezdje a „hirdessétek az evangéliumot” — azaz prédikáljátok a szentírást — parancsának megvalósítását. Az Ősegyház szentatyái mind ezt cselekedték és *Szent Jeromos* az egész hagyomány tanítását fejezi ki, amikor azt mondja: „Aki nem ismeri a szentírást, nem ismeri Krisztust sem!”

Előírja a zsinat azt is, hogy a szentírásnak e nagy fontossága miatt adjanak a nép kezébe szentírást, főleg újszövetséget. Készíttessenek korszerű magyarázatokkal ellátott és a nép által könnyen érthető fordításokat. Hazánkban az újszövetségi szentírás legutóbbi kiadásai mind elfogytak már. Mire azonban e sorok napvilágot látnak, kéziratban készen lesz már az újszövetségi szentírás új magyar fordítása és magyarázata, amelyet a *Szent István Társulat* bibliabizottsága készített. A fordítás stílusa nem lesz egységes, mert az egyes fordítóknak ebben szabad kezük volt, annál is inkább, mert a szentkönyvek stílusa sem egyforma, még ugyanannak a szerzőnek különböző munkáiban — például *Szent Pál* leveleiben — sem. Arra törekedtünk, hogy a magyar katolikus hívők számára könnyen érthetően és a legkorszerűbb magyarázatokkal ellátva nyújtsuk át az újszövetséget.

A világmindenség végtelen valami, amiben elvesznénk, ha benne nem minden a személyre tartana.

Teilhard de Chardin